

Monáda u Leibnize

Whitehead užije na jednom místě termínu „monáda“, ale ihned se vymezuje ve svém pojetí proti Leibnizovi. Distancuje se od něho, protože měl za to, že monáda se mění, zatímco pro Whiteheada se jen „stává“, jen „nastává“. Jinak lze říci, že Whitehead podobně jako Leibniz považuje za rozhodující „nitro“ monády (ovšem Whitehead mluví – místo o percipování – o „feeling“, a je otázka, je-li vhodné to překládat jako „pocituje“ nebo dokonce „vnímá“, spíše snad „zažívá“ nebo „prožívá“: monáda je jakýsi druh procesu zažívání či prožívání světa, ubytování světa v jediné jednotce složitého „prožívání“ (či „pocitování“ – a mode of the process of ‚feeling‘ the world, of housing the world in one unit of complex feeling, P+R79 p. 80). Dalo by se to vyložit – v našem vlastním uchopení – tak, že monáda je tím, čím je, nikoli odděleně, vyděleně ze světa, nýbrž jakoby soustředěním světa na jedno místo, na jeden „locus“, a ovšem v závislosti na její reaktivitě (takže v různých „monádách“ různě). To bychom museli dodat, a to s určitým záměrem: jestliže je svět jeden, jak je možné, že je „prožíván“ (mohli bychom hegelovsky mluvit o „zvnitřňování“) mnohými způsoby? Co je zdrojem této pluralizace zvnitřňování? A pak tu je ještě jeden problém: jestliže monády nejsou natolik „jsoucí“, aby bylo možno mluvit o tom, že procházejí změnami, tedy že se mění, nýbrž jestliže se jen „stávají“, znamenalo by to buď to, že s nimi a v nich se „stává“ také celý svět – anebo že svět má jakousi samostatnou skutečnost, která je monádami „niterně“ jen pocitována, ale na tomto jejich pocitování není závislá. Je něco takového možné? A bylo snad něco takového záměrem Whiteheadovým? Mně se tedy tato cesta nezdá jako schůdná. Po mém soudu musí takové monády mít nějakou svou „jsoucnost“ (eventuelně „bytí“, nikoli ovšem v silném smyslu), a svět naproti tomu nemůže být založen jen na „stávání se“, nýbrž musí spočívat jednak na aktivitách („skutcích“) oněch monád, jednak na tom, že při všem „nastávání“ je vždy zapotřebí reliktních dřívějších „nastávání“ (tj. již nastalých událostí), což však zároveň znamená, že po nastalých událostech (vnitrosvětých) vždy něco „zbývá“, „přetrvává“ (co zase pro další události může představovat žádoucí materiál pro „nastávání“ jakožto sebe-uskutečňování a zároveň uskutečňování i něčeho navíc, nejenom „sebe“).

(Písek, 061030-1.)